

ISSN 2663-2225

Labyrinths of Reality

Issue 6 (11)

**Collection of scientific works
(based on materials of the XI International
scientific and practical conference
February 14-15, 2021)**

Under the general editorship of Doctor of Philosophy Science Mykola Zhurba

2021

ISSN 2663-2225

UDC 3(045)

*Recommended for publication by the Council of NGO Sobornist
(the proceedings No.6 February 26, 2021)*

Publisher: *NGO "Sobornist" (Ukraine), Center of Modern Pedagogy "Learning Without Borders" (Canada).*

Editor-in-Chief:

Zhurba Mykola, *Ph.D., professor, Head of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).*

Deputy Editor-in-Chief:

Aliyeva Yagut Nadir, *Ph.D. in Sociology, Associate Professor of the Department of Sociology of the Faculty of Social Sciences and Psychology of Bakü State University (Azerbaijan).*

Okulich-Kazarin Walery, *Dr. habil. MBA., Professor of School of Entrepreneurship, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).*

Sabahattin Ciftci, *Ph.D., Professor, Department of Class Education of Ahmet Kelesoglu Faculty of Education of Necmettin Erbakan University (Turkey).*

Starichenko Olena, *Head of Analytical Department of the NGO Sobornist (Ukraine).*

Mainhandling Editor:

Kravchenko Yuliya, *Manager on international cooperation of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).*

Labyrinths of Reality: Collection of scientific works / edited by M. Zhurba. 2021. Issue 6 (11). 133 p.

The collection provides a multifaceted analysis of the transformation of modern culture, spirituality in the information space, taking into account the specifics and social dynamics of philosophy, ethics, aesthetics, art, psychology, pedagogy, sociology, economics, politics and law.

The publication is intended for students, teachers, postgraduates and students.

Our organization, NGO Sobornist, together with the Centre of Modern Pedagogy "Learning without Borders" (Montreal, Canada) publishes the collections of scientific works for international conferences materials. All our publications are included in the international scientometric database and published in Canada.

UDC 3(045)

The authors of the published papers bear full responsibility for selection and accuracy of the given facts, quotations and other data.

Параджук О.О.,

аспірант кафедри філософії, соціології

та менеджменту соціокультурної діяльності

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»,*

Україна, м. Одеса

РОЗУМІННЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ НІКА ДЖАРДІНА

Британський філософ науки та її історії Нік Джардін, аналізуючи практику історіографії науки, розширює відому герменевтичну тему можливості адекватного розуміння старовинних текстів до ідеї нової методології наукового дослідження, що спирається на багатовимірний, в тому числі й психологічний феномен «історичної свідомості». В історіографії науки, пише він, існує досить стара традиція аналізувати наукові тексти попередніх епох, приписуючи авторам цих текстів термінологію, яка ніяк не могла бути в їхньому оберті [3, p.252].

Проте історіографи вважають, що подібне «осучаснення» старовинних текстів не має будь-якого спотвореного впливу на зміст тексту – навпаки, вони вважають, що таким чином використовуючи «сьогоднішні» терміни, що допомагають нинішньому читачеві увійти в анахронічний смисловий світ. З цим, безумовно, можна і потрібно погодитися: читач, який опинився перед смислами іншої епохи, в будь-якому випадку повинен побудувати якийсь «смисловий міст» між «своїм» і «чужим» часом, а таким якраз і може стати здогад про «чужі» сенси за допомогою адекватного (нехай навіть і дуже приблизного) перекладу їх на сучасну мову.

Суть проблеми в тому, однак, що читач, включаючи цю необхідну методологію (інакше він, якщо буде свідомо керуватися принципом розуміти «чуже» виключно в «чужому» контексті, приречений на невдачу), включає тим самим фундаментальний для людини механізм «історичної свідомості» [3, p.254]. «Історична свідомість» фундаментальна, оскільки її онтологічним корелятом виступає здійснення соціокультурної традиції як передачі соціального досвіду в людських поколіннях, тобто здійснення в принципі суспільного життя, базовою мотивацією якого є нескінченне продовження суспільства в часі.

Таким чином, суспільство, здійснюючи себе, з власної базової мотивації, в історичному часі, не може не породжувати адекватний цій базової мотивації феномен «історичної свідомості». Звідси – сутність «історичної свідомості», яке вміщує в себе єдність двох взамосуперечливих тенденцій. З одного боку, «історична свідомість» – це «анахронічне» відтворення соціального досвіду

(передача соціального досвіду в людських поколіннях), але з іншого – постійне «осучаснення» переданого соціального досвіду (кожне наступне покоління людей розвиває саме «свій» досвід, трансформуючи отриманий від попереднього покоління). Тому «історична свідомість» є в принципі готовою методологією адекватного входження людини в будь-яку історичну епоху [3, р.255-256].

Але це – на фундаментальному рівні людської природи. Мова ж йде про те, щоб перетворити цю фундаментальну «історичну свідомість» саме на свідомі науково-методологічні підстави експертних досліджень, причому аж ніяк не тільки в історичній науці, а й науці в принципі. Йдеться вже не про історичну науку як таку, але про методологію історичного дослідження в широкому сенсі. І якщо ми почнемо з припущення про методологічно автономний характер історичного дослідження в цьому широкому сенсі (автономний в тому розумінні, що, скажімо, загальноприйнята сьогодні методологія природничих наук не повинна вважатися універсальною методологією науки), то в центрі аналізу виявиться проблема відносності будь-якої норми науковості. Так, навряд чи правомірно уявлення про метод історичного дослідження в тому сенсі, в якому ми зазвичай говоримо про методи природничих наук.

Тим часом проблема «історичної свідомості» спеціально розроблялася В. Дільтеєм в його «філософії життя» [1, с.32-34]. Зазначена проблема хвилювала В. Дільтея з точки зору можливості осягнення історичного минулого кінцевою та відносною індивідуальною свідомістю. Він ставив питання, чи не є сама історична форма буття нашої свідомості непереборною перешкодою, що заздалегідь виключає можливість досягнення об'єктивного знання історії. У відповідь на це питання В. Дільтей сформулював основну задачу «історичної свідомості»: минуле не повинно бути підпорядковане вимірам нашого, по відношенню до нього, сьогодення, але зрозуміле в собі самому, що передбачає відволікання історика від його власного часу, від влади забобонів сучасної йому епохи. Тобто В. Дільтей якраз пропонував виключно «анахронічну» методологію історичного дослідження [1, с.48-49]. Вже у Аристотеля можна знайти цілком методологічні уявлення про «історичну свідомість», оскільки Аристотель говорив про феномен розуміння як «зрощування» традицій інтерпретатора і інтерпретованого матеріалу. Свідомість «історична» не тому, що вона покликана осягнути минуле, а тому, що сам спосіб осягнення, в принципі притаманний нашій свідомості, є історичним, тому що, осягаючи, ми продовжуємо живу традицію.

Дійсно, навіть у найпростішій ситуації розмови лише на перший погляд здається, ніби «інша» думка безболісно та непомітно лягає в нашу власну систему думок та очікувань, створюючи враження, що «зрозуміти» зовсім не означає «оцінити». Тим часом практично завжди, дізнаючись «іншу» думку, в силу самого цього факту, ми змушені зайняти певну позицію. Розуміння

«іншого» зовсім не полягає в «об'єктивації», що звільняє нашу свідомість від всіх притаганих їй забобонів, але досягається завдяки кваліфікації забобонів свідомості як таких. Звідси висновок про принципову обмеженість свідомості, вимушеної осягати щось лише у відповідності зі своєю системою переконань та очікувань [3, р.260].

Разом з тим така обмеженість природна, з нею не потрібно боротися, але потрібно довіряти, оскільки в ній, власне, і полягає історичний характер свідомості. Важливу роль відіграє тут «часова дистанція» між інтерпретатором і інтерпретованим матеріалом. Парадоксально, що осягнути сьогодні набагато важче ніж минуле. Але в тому-то й справа, що повинна утворитися «часова дистанція», щоб поточний соціальний досвід хоч в якійсь мірі знайшов свою якість «переданого» (в людських поколіннях) матеріалу, щоб він став саме «анахронізмом», перестав бути поточним досвідом. Тому подолати часову дистанцію, змусити інтерпретатора мислити поняттями та уявленнями минулої епохи – наївна помилка історизму, впевненого в тому, що тільки так можна досягти історичну об'єктивність [2, р.238].

Однак час і є та основа, на якій тільки й можливе відродження минулого і де сьогодні має своє коріння. Методологічне завдання полягає саме в тому, щоб відокремити помилкові, суб'єктивні упередження свідомості від упереджень часу, що направляють наше розуміння шляхом живої історичної традиції – тільки таким чином і можна зрозуміти «інше» в своєму «іншому». Але завдання критичного осмислення системи очікувань і упереджень «історичної свідомості» не вирішується виключно в рамках цієї системи. Те, що змушує нас почати перегляд наших переконань, є зустріч з «іншим», тобто сам процес розуміння [3, р.267]. Іншими словами, справжнім об'єктом цього процесу виступає живий зв'язок між «моїм» і «іншим». Об'єктом такої методології в широкому сенсі історичного дослідження є історична реальність, в тому числі й історичність самої свідомості – реальність, яка є єдністю «мого» і «іншого», та початкова історичність, де знання та його об'єкт виявляються в своєму возз'єднанні. «Історична свідомість», яка вважає себе конкретним, вже має розглядатися в якості істотно історичного явища. І омана історичного об'єктивізму полягає в тому, що в довірливій сліпоті до припущень свого методу він повністю ігнорує історичність самого методу.

Література

1. Дільтей В. Виникнення герменевтики; [пер. з нім. Я. Стратія, С. Кошарного]. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. Київ: Ваклер, 1996. С.31-60.
2. Счастливцев Р.А. Эволюция историзма и формирование исторического сознания. Преподаватель XXI век. 2015. Т. 2. № 1. С.235-241.
3. Jardine N. Uses and abuses of anachronism in the history of the sciences. History of science. Chalfont St. Giles, 2000. Vol. 38. pt 3. P.251-270.